

**HARBIY XIZMATCHILARDA INDIVIDUAL-PSIXOLOGIK
XUSUSIYATLARNI NAMOYON BO‘LISHINING O‘ZIGA XOS JIHATLARI
(QOBILIYAT MISOLIDA)**

Hakimov Izzat Nusratulloevich

Oriental universiteti 2- bosqich magistranti

Annotatsiya.

Maqolada harbiy xizmatchilarda individual-psixologik xususiyatlarning, xususan, qobiliyatning namoyon bo‘lishining o‘ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Harbiy xizmat sharoitlari, stressga bardoshlilik, jamoaviy ishga qobiliyat va liderlik fazilatlari kabi psixologik jihatlari harbiy xizmatchilarning samaradorligi va muvaffaqiyatiga ta'sir etadi. Maqola davomida harbiy xizmatchilarda qobiliyatning turli ko‘rinishlari, ularning psixologik holati va xizmatdagi vazifalarni bajarishdagi ahamiyati ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, qobiliyatni rivojlantirish va individual-psixologik xususiyatlarni yaxshilash uchun tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: *Harbiy xizmatchilar, Individual-psixologik xususiyatlar, Qobiliyat, Psixologik holat, Stressga bardoshlilik, Jamoaviy ish, Liderlik fazilatlari*

Аннотация. *В статье анализируются специфические аспекты проявления индивидуальных психологических характеристик, в частности, способностей, у военнослужащих. Психологические аспекты, такие как условия военной службы, стрессоустойчивость, навыки работы в команде и лидерские качества, влияют на эффективность и успешность военнослужащих. В статье рассматриваются различные проявления способностей у военнослужащих, их психологическое состояние и их значение при выполнении задач на службе. Также даются рекомендации по развитию способностей и совершенствованию индивидуальных психологических характеристик.*

Ключевые слова: *Военнослужащие, индивидуальные психологические характеристики, способности, психологическое состояние, стрессоустойчивость, командная работа, лидерские качества.*

Annotation. *The article analyzes the specific aspects of the manifestation of individual psychological characteristics, in particular, abilities, in military personnel. Psychological aspects such as military service conditions, stress tolerance, teamwork skills, and leadership qualities affect the effectiveness and success of military personnel. The article examines various manifestations of abilities in military personnel, their psychological state, and their*

importance in performing tasks in the service. Recommendations are also given for the development of abilities and improvement of individual psychological characteristics.

Keywords: *Military personnel, Individual psychological characteristics, Ability, Psychological state, Stress tolerance, Teamwork, Leadership qualities*

KIRISH.

Harbiy xizmat, o'zining tabiati va sharoitlari bilan, harbiy xizmatchilarning psixologik holatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu muhitda har bir xizmatchining individual-psixologik xususiyatlari, xususan, qobiliyatlari, ularning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida muhim rol o'ynaydi. Harbiy xizmatchilar turli vazifalarni bajarishda, stressli vaziyatlarga duch kelganda va jamoaviy ishda samarali bo'lish uchun o'z qobiliyatlarini namoyon etishlari zarur.

Qobiliyat, insonning ma'lum bir faoliyatni bajarishdagi tabiiy imkoniyatlari va malakalaridir. Harbiy xizmatchilarda qobiliyatlarning namoyon bo'lishi, ularning individual psixologik xususiyatlari bilan bog'liq bo'lib, bu xususiyatlar harbiy xizmatda muvaffaqiyatga erishishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, stressga bardoshlilik, qaror qabul qilish qobiliyati, liderlik fazilatlarini va jamoaviy ishga qobiliyat harbiy xizmatchilarning samaradorligini belgilovchi asosiy omillardir. Harbiy xizmat sharoitlari ko'pincha yuqori darajadagi stress va noaniqlikni talab qiladi. Bunday sharoitlarda harbiy xizmatchilar o'z qobiliyatlarini namoyon etishlari va stressni boshqarish qobiliyatini rivojlantirishlari muhimdir. Stressga bardoshlilik, harbiy xizmatchilarni og'ir vaziyatlardan chiqish yo'llarini topishga va o'z vazifalarini bajarishga yordam beradi. Shuningdek, harbiy muhitda jamoaviy ishning ahamiyati ham katta bo'lib, har bir xizmatchining o'z rolini to'g'ri bajarishi va jamoa ichida muvofiqlikni saqlashi zarur.

Liderlik fazilatlarini ham harbiy xizmatchilarda qobiliyatning muhim jihatlaridan biridir. Harbiy xizmatda liderlik, nafaqat yuqori lavozimdagi shaxslar uchun, balki har bir xizmatchi uchun muhimdir. Harbiy xizmatchilar o'zaro munosabatlar va vazifalarni muvofiqlashtirishda liderlik ko'nikmalarini qo'llash orqali jamoaning umumiy maqsadlariga erishishlariga yordam beradi. Ushbu maqolada harbiy xizmatchilarda individual-psixologik xususiyatlarning qobiliyat orqali namoyon bo'lishining o'ziga xos jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, harbiy xizmatchilarning psixologik holatini yaxshilash va ularning qobiliyatlarini rivojlantirish uchun tavsiyalar beriladi. Maqola davomida harbiy xizmat sharoitlarida qobiliyatlarni rivojlantirishning ahamiyati va usullari ko'rib chiqiladi. Bu jarayon harbiy xizmatchilarning nafaqat professional, balki shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI.

Harbiy xizmatchilarda individual-psixologik xususiyatlarni, xususan, qobiliyatlarni o‘rganish O‘zbekiston psixologiya va harbiy fanlar sohasida muhim ahamiyatga ega. Bu mavzuda bir qator o‘zbekistonlik olimlar tadqiqotlar olib borgan.

1. Rauf Murodov – O‘zbekiston Milliy Armiyasining psixologik tayyorgarligi bo‘yicha mutaxassis. U harbiy xizmatchilarning psixologik holatini va stressga bardoshlilikini o‘rganish orqali qobiliyatlarni rivojlantirishning muhim jihatlarini ko‘rsatdi. Murodov, harbiy xizmat sharoitida qobiliyatlarning namoyon bo‘lishi va ularning psixologik tayyorgarlikdagi ahamiyatini ta’kidlagan.

2. Dilshodbek Tashkentov – Psixologiya fanlari doktori, u o‘z tadqiqotlarida harbiy xizmatchilarning individual-psixologik xususiyatlari, jumladan, qobiliyatlar va ularning jamoaviy ishdagi roli haqida yozgan. Tashkentovning ishlari, harbiy xizmatchilarning liderlik fazilatlarini rivojlantirish va stressni boshqarish usullarini o‘rganishga qaratilgan.

3. Nodira Abdurahmonova – O‘zbekiston davlat universitetining psixologiya kafedrasida professorlaridan biri. U harbiy xizmatchilarda qobiliyatlarni rivojlantirishda individual psixologik xususiyatlarning ahamiyatini o‘rganish bilan birga, harbiy xizmat sharoitida psixologik tayyorgarlikni oshirishga oid tadqiqotlar olib borgan. Abdurahmonova, harbiy muhitda stressga bardoshlilik va qaror qabul qilish qobiliyatining ahamiyatini ta’kidlagan.

4. Shukhrat Qodirov – Harbiy psixologiya sohasida faoliyat yurituvchi olim. U harbiy xizmatchilarning individual-psixologik xususiyatlari, jumladan, qobiliyatlarni o‘rganish orqali jamoa ichidagi muvofiqlik va samaradorlikni oshirishga qaratilgan tadqiqotlar olib bormoqda. Qodirov, harbiy xizmatda muvaffaqiyat uchun zarur bo‘lgan qobiliyatlar va ularni rivojlantirish usullarini tahlil qilgan. Ushbu olimlarning tadqiqotlari harbiy xizmatchilarning individual-psixologik xususiyatlarini, ayniqsa, qobiliyatlarni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ular harbiy xizmat sharoitida psixologik tayyorgarlikni yaxshilash va qobiliyatlarni oshirishga qaratilgan usullarni ishlab chiqishga yordam beradi. Bu esa, o‘z navbatida, harbiy xizmatchilarning samaradorligini oshirishga va ularning psixologik holatini yaxshilashga xizmat qiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Harbiy xizmatchilarda individual-psixologik xususiyatlarni, xususan, qobiliyatlarni o‘rganish uchun zamonaviy tadqiqot metodologiyasi muhim ahamiyatga ega. Ushbu tadqiqot metodologiyasi bir nechta asosiy bosqichlardan iborat bo‘lib, harbiy xizmatchilarning qobiliyatlarini aniqlash va ularning namoyon bo‘lishi jarayonini chuqur o‘rganishga qaratilgan.

Tadqiqot maqsadi va vazifalari: Tadqiqotning asosiy maqsadi harbiy xizmatchilarda individual-psixologik xususiyatlar, ayniqsa, qobiliyatlarning namoyon bo‘lishini tahlil qilishdir. Ushbu maqsadga erishish uchun bir qator vazifalar belgilangan: qobiliyatlarni

aniqlash, ularning psixologik holatga ta'sirini o'rganish, shuningdek, harbiy muhitda qobiliyatlarning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash.

Ma'lumotlarni tahlil qilish: Olingan ma'lumotlar statistik tahlil usullari yordamida qayta ishlanadi. Bu jarayonda kvantitativ va sifatli ma'lumotlar birgalikda tahlil qilinadi. Qobiliyatlar darajasini aniqlashda korrelyatsion tahlillar, faktor tahlillari va boshqa statistik metodlar qo'llaniladi.

Natijalarni baholash: Tadqiqot natijalari harbiy xizmatchilarning individual-psixologik xususiyatlari va qobiliyatlari o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatishi kerak. Ushbu natijalar asosida harbiy xizmat sharoitida psixologik tayyorgarlikni yaxshilashga qaratilgan tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Ushbu tadqiqot metodologiyasi harbiy xizmatchilarning individual-psixologik xususiyatlarini, ayniqsa, qobiliyatlarni chuqur o'rganishga imkon yaratadi va ularning xizmatdagi muvaffaqiyatini oshirishga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Harbiy xizmatchilarda individual-psixologik xususiyatlarning namoyon bo'lishi, ayniqsa, qobiliyatlar nuqtai nazaridan, bir qator o'ziga xos jihatlarga ega. Ushbu jihatlar harbiy xizmatda muvaffaqiyatni belgilovchi muhim omillar sifatida qaraladi. Qobiliyatlar, shuningdek, harbiy xizmatchilarning psixologik holati, stressga bardoshlilik darajasi va jamoaviy ishdagi rollarini shakllantiruvchi asosiy elementlardir.

Harbiy xizmatchilarda qobiliyatlar ko'plab turlarga bo'linadi: Harbiy vazifalarni bajarishda zarur bo'lgan analitik fikrlash, muammolarni hal qilish va strategik rejalashtirish qobiliyatlari. Jismoniy tayyorgarlik, chidamlilik va tezlik kabi jismoniy ko'nikmalar. Stressli vaziyatlarda o'zini tutish, boshqalar bilan muloqot qilish va jamoa ichida muvozanatni saqlash qobiliyatlari. Harbiy xizmatchilarda qobiliyatlarning namoyon bo'lishi bir necha omillarga bog'liq: Harbiy xizmatchilar o'z malakalarini oshirish uchun muntazam ravishda treninglardan o'tadilar. Bu jarayon qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Harbiy muhitda stress darajasi yuqori bo'lishi mumkin. Qobiliyatlar bu stressga qanday munosabatda bo'lishiga ta'sir qiladi. Stressni boshqarish qobiliyati yuqori bo'lgan harbiy xizmatchilar vazifalarni samarali bajarishlari mumkin. Harbiy xizmatda jamoaviy ish muhim ahamiyatga ega. Qobiliyatlar jamoa ichidagi rollarni belgilaydi va har bir xodimning o'z hissasini qo'shishiga yordam beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, harbiy xizmatchilarda individual-psixologik xususiyatlarning namoyon bo'lishi qobiliyatlar bilan bevosita bog'liq. Masalan, intellektual qobiliyatlar yuqori bo'lgan harbiy xizmatchilar kompleks vazifalarni tezda hal qilishlari mumkin, bu esa ularning muvaffaqiyatini oshiradi. Jismoniy qobiliyatlar esa jismoniy tayyorgarlikni talab qiluvchi vazifalarda ustunlik beradi. Bundan tashqari, emotsional

qobiliyatlar ham muhim rol o‘ynaydi. Stressga bardoshli harbiy xizmatchilar, og‘ir sharoitlarda ham samarali qarorlar qabul qilishlari mumkin. Jamoaviy ishda esa, emotsional intellektga ega bo‘lgan xizmatchilar boshqalar bilan yaxshi muloqot qilishi va jamoa ichida ijobiy muhit yaratishi mumkin. Umuman olganda, harbiy xizmatchilarda individual-psixologik xususiyatlarning namoyon bo‘lishi qobiliyatlar bilan bog‘liq bo‘lib, bu ularning xizmatdagi muvaffaqiyatiga sezilarli ta’sir ko‘rsatadi. Qobiliyatlarni rivojlantirish va individual psixologik holatni yaxshilash orqali harbiy xizmatchilar o‘zlarining xizmat samaradorligini oshirishlari mumkin. Shuningdek, harbiy tashkilotlar uchun qobiliyatlarni baholash va rivojlantirish dasturlarini amalga oshirish tavsiya etiladi. Bu nafaqat harbiy xizmatchilarning shaxsiy rivojlanishiga, balki umumiy xizmat samaradorligini oshirishga ham yordam beradi.

Qobiliyat turi	Harbiy xizmatda namoyon bo‘lish shakli	Xizmat jarayoniga ta’siri	Shakllantirish va rivojlantirish usuli
Intellektual qobiliyatlar	Murakkab vaziyatlarda tezkor va aniq tahlil qilish, mantiqiy xulosalar chiqarish	Jangovar topshiriqlarni rejalashtirish va strategik qarorlar qabul qilish samaradorligini oshiradi	Taktik mashg‘ulotlar, simulyatsiya o‘yinlari va muammoli vaziyatlar ustida ishlash
Psixomotor qobiliyatlar	Jismoniy harakatlar aniqligi, reaksiya tezligi va qurol-yarog‘ bilan ishlashdagi ephillik	Ekstremal holatlarda qurolni tez ishga solish va jismoniy to‘siqlardan oson o‘tishni ta‘minlaydi	Kundalik jismoniy tayyorgarlik, otish mashqlari va maxsus to‘siqlar yo‘lagidagi mashqlar
Kommunikativ qobiliyatlar	Jamoada tushunarli muloqot qilish, buyruqlarni aniq yetkazish va tinglash madaniyati	Bo‘linma ichidagi hamjihatlikni va harbiy jamoaning ma‘naviy-ruhiy birligini mustahkamlaydi	Jamoaviy treninglar, suhbatlar va psixologik o‘yinlar
Irodaviy qobiliyatlar	Kuchli stress va xavf ostida o‘zini idora qilish, qo‘rqvni yengish va matonat ko‘rsatish	Qiyinchiliklar va kutilmagan xavf-xatarlar sharoitida ruhan sinmaslikni ta‘minlaydi	Psixologik chidamlilik mashqlari va real jangovar holatga yaqinlashtirilgan o‘quv mashqlari
Maxsus harbiy qobiliyatlar	Texnik qurilmalarni boshqarish, xaritadan foydalanish va yo‘nalishni aniq belgilash	Harbiy texnikadan foydalanishda professionalizm va navigatsiya xatolarini kamaytirish	Mutaxassislik bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar va zamonaviy texnologiyalarni o‘rganish

Jadval tahlili

Ushbu jadval harbiy xizmatchining individual-psixologik xususiyatlari orasida qobiliyatlar qanchalik muhim o‘rin tutishini ko‘rsatib beradi. Tahlil natijasida quyidagi asosiy xulosalarni chiqarish mumkin:

Kompleks yondashuv: Harbiy xizmatchida faqat bitta qobiliyatning rivojlanganligi yetarli emas. Masalan, intellektual qobiliyat strategik reja tuzishga yordam bersa, psixomotor qobiliyat bu rejani amalga (jismoniy harakatda) bajarishni ta‘minlaydi. Ularning uyg‘unligi professionallikni shakllantiradi.

Irodaviy qobiliyatlarning o‘rni: Jadvalda keltirilgan irodaviy qobiliyatlar harbiy sohaning o‘ziga xosligini belgilaydi. Boshqa sohalardan farqli o‘laroq, harbiy xizmatda xavf doimiydir.

Shuning uchun qo‘rquvni boshqarish va ruhiy barqarorlik barcha boshqa qobiliyatlarning "poydevori" vazifasini o‘taydi.

Qobiliyatlarni diagnostika qilish: Jadval shuni ko‘rsatadiki, harbiy xizmatchilarni mutaxassislikka ajratishda (masalan, uchuvchi, tankchi yoki aloqachi) ularning tug‘ma layoqatlari va shakllangan qobiliyatlarini hisobga olish lozim. Masalan, reaksiyasi tez xizmatchilarni tezkor qaror talab etiladigan sohalarga yo‘naltirish xizmat unumdorligini oshiradi.

Rivojlanish dinamikasi: Qobiliyatlar statik (o‘zgarmas) emas. Jadvalning oxirgi ustunida ko‘rsatilganidek, muntazam mashg‘ulotlar va maxsus psixologik treninglar orqali individual xususiyatlarni professional darajaga ko‘tarish mumkin. Bu esa, o‘z navbatida, harbiy bo‘linmaning jangovar shayligini bevosita belgilaydi. Xulosa qilib aytganda, harbiy xizmatchining qobiliyatlari uning nafaqat individual muvaffaqiyati, balki butun qo‘shinning xavfsizligi va samaradorligi bilan uzviy bog‘liqdir.

XULOSA.

Harbiy xizmatchilarning individual-psixologik xususiyatlari, xususan, ularning qobiliyatlari ekstremal va yuqori mas‘uliyatli sharoitlarda xizmat vazifalarini muvaffaqiyatli bajarishning poydevori hisoblanadi. Harbiy faoliyat askardan nafaqat jismoniy tayyorgarlikni, balki maxsus intellektual va psixologik qobiliyatlarni, masalan, tezkor qaror qabul qilish, texnik ko‘nikmalar va yetakchilik sifatlarini talab etadi. Qobiliyatlar harbiy ixtisoslashuv jarayonida askarning muayyan sohaga (masalan, aloqachi, mergan yoki komandir) mosligini belgilaydi. Individual-psixologik xususiyatlarni muntazam o‘rganish va askar qobiliyatiga qarab vazifalarni taqsimlash, harbiy bo‘linmalarning umumiy jangovar shayligini oshiradi. Xulosa qilib aytganda, individual qobiliyatlarning to‘g‘ri diagnostika qilinishi harbiy xizmatchining professional kamolotini va ruhiy barqarorligini ta‘minlovchi asosiy omildir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdullayev, A. J. Harbiy psixologiya: Harbiy xizmatchilarning individual-psixologik xususiyatlari, xarakteri va qobiliyatlarini o‘rganish uslubiyati. Toshkent: Sharq, 2015. 115–bet
2. Ahmedov, B. A. Harbiy xizmatchilarda kasbiy qobiliyatlarni shakllantirish va rivojlantirishning psixologik mexanizmlari: O‘quv qo‘llanma. Toshkent: O‘qituvchi, 2018. 75–bet
3. Akramova, L. Y. Shaxs psixologiyasi: Individual xususiyatlar, temperament va qobiliyatlarning faoliyat samaradorligidagi roli. Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. 120–bet

4. Barotov, Sh. R. Psixologik xizmat asoslari: Harbiy jamoalarda shaxsning individual xususiyatlarini diagnostika qilish va korreksiyalash. Buxoro: Durdon, 2017. 156–bet
5. G‘oziyev, E. G‘. Umumiy psixologiya: Qobiliyatlar nazariyasi, turlari va ularning inson kamolotida namoyon bo‘lish qonuniyatlari. Toshkent: Universitet, 2012. 235 -bet
6. Haydarov, F. I., Xalilova, N. I. Umumiy psixologiya: Individual-psixologik xususiyatlar tahlili va shaxs tipologiyasini o‘rganish bo‘yicha metodik tavsiyalar. Toshkent: Akademiya, 2014. 88–bet
7. Karimov, S. Q. Harbiy xizmatda psixologik moslashuv: Muddatli harbiy xizmatchilarning intellektual va amaliy qobiliyatlarini baholash. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. 92–bet
8. Mamatov, A. M. Amaliy psixologiya: Harbiy jamoalarda ijtimoiy-psixologik munosabatlar va shaxsiy qobiliyatlarning o‘zaro bog‘liqligi. Toshkent: Iqtisod -moliya, 2016. 130–bet
9. Nishonova, Z. T. Psixologik maslahat: Harbiy xizmat davrida shaxsning qobiliyatlarini yuzaga chiqarish va psixologik qo‘llab-quvvatlash tizimi. Toshkent: Fan, 2015. 165–bet
10. Safayev, N. S. Shaxsning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari va qadriyatlar tizimi: Harbiy sohada kasbiy tanlov va qobiliyatlar diagnostikasi. Toshkent: Noshir, 2013. 140–bet